

Шлемкевич Тетяна Вікторівна

Інформаційно-комунікаційні технології як чинник консолідації суспільства

УДК 327.57

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.20>

Шлемкевич Тетяна Вікторівна
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри
журналістики
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ,
Україна

Консолідація сучасного суспільства як важливий соціально-політичний процес є предметом наукових інтересів багатьох дослідників, представників різних наук. Протягом XX століття ідея демократії стала одним із ключових елементів глобального публічного дискурсу, ставши основою формування та критерієм політичної легітимності й консолідації суспільства в сучасну епоху. Інформаційно-комунікаційні технології часто використовуються як синонім до інформаційних технологій, хоча ІКТ це більш загальний термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій. Метою статті та завдання. Схарактеризувати явище консолідації суспільства в умовах тотального використання засобів ІКТ. Методи дослідження. Методологія дослідження побудована на застосуванні історичного, порівняльного та аналітичного методів, що розкривають основні особливості функціонування ІКТ у публічній сфері як фактору консолідації суспільства, зокрема в рамках сучасного Інтернет-простору. Сучасний етап розвитку ІКТ на початку XXI століття сприяв зростанню очікувань щодо становлення кібердемократії в усьому світі. Найбільш поширеними інструментами комунікації у мережі Інтернет є масові самокомунікації – новий вид комунікації, що виник менше десяти років тому в умовах мережевого інформаційного суспільства. Крім масових самокомунікацій, важливими механізмами соціальної консолідації є мережні технології Веб 2.0, які використовуються також у віртуальному просторі. Веб 2.0 створює такі інструменти соціальної консолідації в Інтернеті, як колаборативна фільтрація, краудфандинг (краудсорсинг), платформи спільного користування. Системи колаборативної (клубної) фільтрації є інтернет-порталами, на яких за допомогою технологій Веб 2.0 та Веб 3.0 будь-який користувач може залишити свою думку щодо того чи іншого продукту, послуги, твори мистецтва, заходи, артефакту, явища суспільного життя. Системи колаборативної фільтрації є універсальним механізмом споживчої експертизи, покликаним полегшити процес вибору споживача за рахунок можливостей мереж. З'явилися віртуальні системи краудфандингу – колективної співпраці людей, які добровільно об'єднують свої гроші чи інші ресурси разом, як правило, використовуючи можливості Інтернету, щоб підтримати цільові зусилля інших людей чи організацій.

Ключові слова: консолідація, консолідація суспільства, інформаційно-комунікаційні технології, демократія.

Вступ. Консолідація сучасного суспільства як важливий соціально-політичний процес є предметом наукових інтересів багатьох дослідників, представників різних наук [2]. Інтерес до цієї проблематики зумовлений глибоким розумінням необхідності пошуку альтернативи соціально-економічної та політичної фрагментованості нашого суспільства [1], а також можливостей подолання існуючої відчуженості між різними соціальними групами та спільнотами.

Протягом XX століття ідея демократії стала одним із ключових елементів глобального публічного дискурсу, ставши основою формування та критерієм політичної легітимності й консолідації суспільства в сучасну епоху [8, с. 67]. Поширення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у другій половині XX – на початку XXI ст. стало одночасно і вираженням успіху економічного та науково-технічного розвитку демократичних країн, і продемонструвало можливості консолідації суспільства за допомогою різних інструментів інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ). Вони відіграли важливу роль у демократизації країн Східної Європи, пострадянського простору та частково країн Близького Сходу, дозволили консолідувати західні демократії в умовах нових

викликів та загроз постбіполярної епохи, однак самі по собі ІКТ все більше стали приватизуватися великим капіталом і контролюватись державною владою, що обмежує публічну сферу як сферу суспільної участі у процесах ухвалення політичних рішень.

Мета та завдання. Схарактеризувати явище консолідації суспільства в умовах тотального використання засобів ІКТ.

Методи дослідження. Методологія дослідження побудована на застосуванні історичного, порівняльного та аналітичного методів, що розкривають основні особливості функціонування ІКТ у публічній сфері як фактору консолідації суспільства, зокрема в рамках сучасного Інтернет-простору.

Результати. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ, від англ. Information and communications technology, ICT) – часто використовуються як синонім до інформаційних технологій (ІТ) [7; 9], хоча ІКТ це більш загальний термін [4], який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань) [3], комп'ютерів, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, отримувати

вати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію. Іншими словами, ІКТ складається з ІТ, а також телекомунікацій, медіатрансляцій, всіх видів аудіо та відеообробки, передачі, мережевих функцій управління та моніторингу. Вираз уперше було використано у 1997 році у доповіді Денніса Стівенсона для уряду Великобританії, який сприяв створенню нового Національного навчального плану Великобританії у 2000 році [6].

Далі розвиток мережі Інтернет почав розглядатися багатьма дослідниками як напрямок подолання дефіциту публічності влади та зміцнення ролі публічної сфери, самостійність якої поступово знижувалася в епоху радіо та телебачення. Виникнення мережі Інтернет забезпечило функціонування глобальної та практично миттєвої системи двосторонньої комунікації з відносно низькими витратами [10], що пропонує пересічним користувачам, громадським рухам та організаціям нові інформаційні майданчики для розвитку громадянського суспільства та поширення процесів демократизації й консолідації.

Інформаційні супермагістралі мережі Інтернет, що поєднують між собою цілі континенти, дозволяють державам, згідно з технооптимістичними і ідеалістичним уявленням, перейти до нового віку демократії. Ця теза, згідно з якою у світі відбувається становлення кібердемократії (як проміжного етапу переходу до електронної демократії на основі усунення громадянської активності в Інтернет-простір, більшої інформаційної відкритості урядових установ та поширення інформаційно-комунікаційних технологій зворотного зв'язку з населенням), відповідає позиції прихильників деліберативної демократії, які розглядають Інтернет як простір публічної сфери, що розширюється, і раціонально-критичної дискусії, що формує громадську думку і посилює підзвітність осіб, які приймають політичні рішення [2; 3; 4] та сприяє консолідації суспільства.

У фокусі даного підходу знаходяться відносини між Інтернет-простором публічної сфери, державою та громадянським суспільством, що дозволяють їм вести відносно рівний діалог між собою, висловлювати свою точку зору щодо всього спектра публічних проблем, висувати критичні судження поза логікою придушення у відповідь, підвищувати якість діалогу, знаходити абсолютно нові рішення та відстоювати загальне благо на тлі приватних інтересів.

Сучасний етап розвитку ІКТ на початку XXI століття сприяв зростанню очікувань щодо становлення кібердемократії в усьому світі, проте кожен попередній етап породжував подібні очікування, пов'язані з можливістю за допомогою комунікацій фундаментально трансформувати демократію. Дебати щодо можливості Інтернету та електронних медіа формувати реальні спільноти людей демонструють зміцнення позицій прихильників кіберде-

мократії. Також ця позиція знаходить своє продовження у припущенні того, що Інтернет сприятиме зростанню демократичної участі та зміцненню горизонтальних зв'язків між людьми й забезпечує консолідацію суспільства.

Найбільш поширеними інструментами комунікації у мережі Інтернет є масові самокомунікації – новий вид комунікації, що виник менше десяти років тому в умовах мережевого інформаційного суспільства. Масові самокомунікації характеризуються звільненням від посередників у процесі передачі інформації: будь-який індивід, який має доступ до мережі Інтернет, може побудувати свою інформаційну систему. Автором комунікації стає одна або кілька осіб, які здійснюють комунікації з потенційно масовою аудиторією.

В умовах підготовки до соціальних протестів, їх реалізації, емітенти інформації (хто завгодно має доступ до мережі Інтернет), які за допомогою масових самокомунікацій об'єднуються, використовуючи загальні хештеги в тексті повідомлення. За допомогою таких хештегів відбувається фільтрація релевантних для тієї чи іншої події чи дискусії. Крім того, можна створювати віртуальні групи в засобах масових самокомунікацій, де тематична фільтрація відбувається ще простіше і зручніше [5; 6]. Інформація публікується моментально і може не мати обмежень у чисельності аудиторії, кожен представник якої за бажанням у будь-який момент може стати її автором. Найбільш поширеним засобом масових самокомунікацій є віртуальна соціальна мережа «Фейсбук», кількість користувачів якої перевищила 1 мільярд [7].

Якщо провести аналогію даного каналу комунікації з будь-яким іншим засобом комунікації та інформації, то «Фейсбук» можна вважати унікальним за чисельністю аудиторії, яка виступає одночасно і реципієнтом, і емітентом інформації. Таким чином, теоретично будь-яке інформаційне повідомлення може бути трансльовано за 1 секунду 1 мільярду людей і, враховуючи поширеність мобільних пристроїв з постійним доступом до мережі Інтернет, бути усвідомленим великою часткою користувачів цього каналу комунікації.

Крім масових самокомунікацій, важливими механізмами соціальної консолідації є мережні технології Веб 2.0, які використовуються також у віртуальному просторі. Веб 2.0 створює такі інструменти соціальної консолідації в Інтернеті, як колаборативна фільтрація, краудфандинг (краудсорсинг), платформи спільного користування [9]. Системи колаборативної (клубної) фільтрації є інтернет-порталами, на яких за допомогою технологій Веб 2.0 та Веб 3.0 будь-який користувач може залишити свою думку щодо того чи іншого продукту, послуги, твори мистецтва, заходи, артефакту, явища суспільного життя. Системи колаборативної фільтрації є універсальним механізмом

споживчої експертизи, покликаним полегшити процес вибору споживача за рахунок можливостей мереж.

Також з'явилися віртуальні системи краудфантингу – колективної співпраці людей, які добровільно об'єднують свої гроші чи інші ресурси разом, як правило, використовуючи можливості Інтернету, щоб підтримати цільові зусилля інших людей чи організацій. Мережі, змінюючи структуру споживання, також дозволили створити та використовувати платформи спільного користування («меш»-платформи), що реалізуються спільнотою людей, які придбали один товар рідкісного користування на кілька членів цієї групи. За допомогою мобільного Інтернету можна відстежувати розташування потрібного продукту або шукати інших людей, з якими можна використовувати потрібний продукт (наприклад, автомобіль).

Можливості мережевої взаємодії популяризували служби оренди та спільного користування тих чи інших товарів, створивши споживчі екосистеми, за масштабом можливі лише за умов мережевого суспільства. Засоби масових самокомунікацій – новий тип електронної комунікації стають провідним практичним механізмом для соціальної консолідації в умовах сучасного інформаційного суспільства, що призводить до сплеску активності соціальних рухів та протестів. Таким чином, зароджується новий тип соціальних рухів – без лідерів, без ієрархії, без прив'язки до будь-яких організацій – діяльність яких зароджується в автономному віртуальному просторі та моментально виходить у міське середовище. Відбувається зміцнення горизонтальних зв'язків й, натомість, детермінується послаблення вертикальних зв'язків.

Висновки. Формування інформаційного суспільства в даний час є необхідною умовою сталого розвитку кожної країни, її повноцінної інтеграції у світову економіку. Розвиток інформаційного сектора становить основний зміст сучасних процесів інформатизації, які кардинально зачіпають економіку, освіту, культуру, стратифікацію суспільства, його соціально-психологічні та комунікаційні засади. Особливістю соціальних рухів нового типу є їхнє зародження у віртуальному просторі. Нові практичні механізми консолідації суспільства пов'язані з технічними інноваціями, що вплинули на якісні зміни комунікації. Віртуальні засоби масових самокомунікацій стають провідним практичним механізмом соціальної консолідації. Саме масові самокомунікації є основою механізму згуртування, формування мережі таких масових протестних рухів у всьому світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демартіно А. П. Поняття і класифікація новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. *Сер. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2018. Вип. 24. С. 94-98.

2. Демченко І. Сучасні інформаційно-комунікативні технології як провідний чинник глобальних світоглядних трансформацій. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2098>. (дата звернення: 11.09.2022)

3. Диба М. І., Гернего Ю. О. Виклики індустрії 4.0 у контексті її становлення на глобальному і національному рівнях. *Економіка України*. 2020. № 6. С. 43-55.

4. Закіров М. Сучасні інформаційно-комунікативні технології як фактор еволюції соціально-політичних відносин. *Наукові праці Національної бібліотеки України*. 2017. Вип.46. С. 11-24.

5. Климаська Л.Д. Комунікативні технології моделювання політичного простору в демократичному суспільстві. URL: www.democracy.kiev.ua/publications/collections/conference_2005. (дата звернення: 11.09.2022)

6. Коломієць В. Ф., Вишневецький А. І. Роль Internet-технологій у формуванні свідомості. *Проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 8. С. 96–108.

7. Новікова Л.В., Чернишова Л.О. Світовий ринок інформаційно-комунікаційних технологій: тенденції та перспективи розвитку. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2021. Вип.16. С. 15-19.

8. Почепцов Г. Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття. Київ: Могилянська академія. Київ, 2017. 260 с.

9. Шлемкевич Т. В. Інформаційно-комунікативні чинники впливу на громадянське суспільство в сучасній Україні. *Політикус : наук. журнал*. 2019. № 5. С. 38-43.

10. Яблонський В.М., Андриченко Т.В., Бекешкіна І.Е. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку: аналіт. доповідь. НІСД. 2018. 128 с.

REFERENCES:

1. Demartyno, A. P. (2018) Poniattia i klasyfikatsiia novitnikh informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Concept and classification of the latest information and communication technologies]. Ser. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin, 24, 94-98. [in Ukrainian]

2. Demchenko, I. (2018) Suchasni informatsiino-komunikatyvni tekhnolohii yak providnyi chynnyk hlobalnykh svitohliadnykh transformatsii [Modern information and communication technologies as a leading factor in global worldview transformations]. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2098>. (data zvernennia: 11.09.2022) [in Ukrainian]

3. Dyba, M. I., Herneho, Yu. O. (2020) Vykyky industrii 4.0 u konteksti yii stanovlennia na hlobalnomu i natsionalnomu rivniakh [Challenges of industry 4.0 in the context of its development at the global and national levels]. Ekonomika Ukrainy, 6, 43-55. [in Ukrainian]

4. Zakirov, M. (2017) Suchasni informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii yak faktor evoliutsii sotsialno-politychnykh vidnosyn [Modern information and communication technologies as a factor in the evolution of social and political relations]. Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy, 46, 11-24. [in Ukrainian]

5. Klymanska, L. D. (2005) Komunikatyvni tekhnolohii modeliuвання politychnoho prostoru v demokratychnomu suspilstvi [Communicative

technologies for modeling political space in a democratic society]. URL: www.democracy.kiev.ua/publications/collections/conference_2005. (data zvernennia: 11.09.2022) [in Ukrainian]

6. Kolomiets, V. F., Vyshnevkyi, A. I. (2014) Rol Internet-tehnolohii u formuvanni svidomosti [The role of Internet technologies in the formation of consciousness]. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 8, 96–108. [in Ukrainian]

7. Novikova, L. V., Chernyshova, L. O. (2021) Svitoviy rynek informatsiino-komunikatsiinykh tekh nolohii: tendentsii ta perspektyvy rozvytku [The world market of information and communication technologies: trends and prospects for development]. *Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny*, 16, 15-19. [in Ukrainian]

8. Pocheptsov, H. H. (2017) Vid pokemoniv do hibrydnykh viin: novi komunikatyvni tekh nolohii XXI stolittia [From Pokemon to hybrid wars: new communication technologies of the 21st century]. Kyievo-Mohylianska akademiia. Kyiv. [in Ukrainian]

9. Shlemkevych, T. V. (2019) Informatsiino-komunikatsiini chynnyky vplyvu na hromadianske suspilstvo v suchasni Ukraini [Information and communication factors of influence on civil society in modern Ukraine]. *Politykus : nauk. zhurnal*, 5, 38-43. [in Ukrainian]

10. Iablonskyi, V. M., Andriuchenko, T. V., Bekeshkina, I. E. (2018) Hromadianske suspilstvo Ukrainy: suchasni praktyky ta vyklyky rozvytku: analit. dopovid [Civil society of Ukraine: modern practices and development challenges: analyst. report]. NISD. [in Ukrainian]

Information and communication technologies as a factor in the consolidation of society

Shlemkevych Tetiana Viktorivna

Candidate of Political Sciences,
Lecturer at the Department of Journalism
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk,
Ukraine

*Consolidation of modern society as an important social and political process is a subject of scientific interests for many scholars, representatives of different sciences. During the XX century, the idea of democracy became one of the key elements of global public discourse, becoming the basis of the formation and criterion of political legitimacy and consolidation of society in the modern era. The information and communication technologies often are used as a synonym for information technologies, however, the ICT is more common notion, which emphasizes the role of unified technologies and integration of telecommunications. **Purpose and tasks.** To describe the phenomenon of consolidation of society in the conditions of total use of means of ICT. **Methods of research.** The methodology of research is based on the applying of historical, comparative and analytical methods, which reveal the main peculiarities of functioning the ICT in public field as a factor of consolidation of society, in particular, within the framework of the modern Internet space. Modern stage of the development of ICT at the beginning of the XXI century contributed to growing expectations for the emergence of cyberdemocracy around the world. The most spread instruments of communication in the Internet network are mass self-communications – a new type of communication, which appeared less than decade ago in the conditions of network information society. In addition to mass self-communication, important mechanisms of social consolidation are Web 2.0 network technologies, which are also used in virtual space. Web 2.0 creates such tools of social consolidation in the Internet as collaborative filtering, crowdfunding (crowdsourcing), sharing platforms. Systems of collaborative (club) filtering are the Internet portals on which, with the help of Web 2.0 and Web 3.0 technologies, any user can leave his opinion about a particular product, service, work of art, event, artifact, phenomenon of social life. Systems of collaborative filtering are universal mechanisms for consumer examination, designed to facilitate the process of user choice due to the capabilities of networks. Virtual systems of crowdfunding – collective collaboration of people who voluntarily pool their money or other resources together, usually using the Internet, to support the targeted efforts of other people or organizations – have appeared.*

Key words: consolidation, consolidation of society, information and communication technologies, democracy.